

BOLA HUQUQLARINI HIMOYA QILISH BO‘YICHA AMERIKA VA AFRIKA TIZIMI

Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi

Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bola huquqlarini himoya qilishning Amerika va Afrika tizimlari haqida so‘z boradi. Bu ikki tizim mintaqada bola huquqlari sohasidagi muammolarni hal qilishda muhim rol o‘ynamoqda.*

Kalit so‘zlar: *Amerika tizimi, Afrika tizimi, konvensiya, shartnoma, komissiya, mexanizm, mintaqaviy hamkorlik.*

Ключевые слова: *Американская система, Африканская система, соглашение, договор, комиссия, механизм, региональное сотрудничество.*

Keywords: *American system, African system, convention, contract, commission, mechanism, regional cooperation.*

Amerika davlatlari tashkiloti - bola huquqlarini huquqlarini himoya qilish bo‘yicha amerikalalararo tizimining yadrosini tashkil etadi. Inson huquqlarining Amerika mamlakatlararo tizimi quyidagi huquqiy manbalarga tayanadi: Amerika davlatlari tashkiloti (ADT) xartiyasi (ba’zi adabiyotlarda Ustav deyiladi, 1948-yil qabul qilingan va 1951-yil kuchga kirgan), Inson huquqlari va majburiyatlari to‘g‘risidagi Amerika deklaratsiyasi (1948-yil), Inson huquqlari bo‘yicha Amerika konvensiyasi (“San-Xose pakti”, 1969-yil qabul qilingan va 1978-yil kuchga kirgan.), Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar bo‘yicha Amerika konvensiyasiga Protokol (1988-yil), O‘lim jazosini bekor qilish bo‘yicha Amerika konvensiyasiga Protokol (1990-yil), Qiynoqlarga barham berish va ularni qo‘llaganlik uchun jazolash to‘g‘risidagi Amerikalalararo konvensiya (1985-yil qabul qilingan va 1987-yil kuchga kirgan), Ayollar ustidan zo‘ravonliklarning oldini olish, jazolash va tugatish to‘g‘risidagi Amerikalalararo konvensiya (“Belom do Para

konvensiyasi”, 1994-yil qabul qilingan va 1995-yil kuchga kirgan.), Majburan yo‘qolayotgan inson to‘g‘risidagi Amerikalararo konvensiya (1994-yil qabul qilingan va 1996-yil kuchga kirgan). Amerika davlatlari tashkiloti xartiyasi tasdiqlangan konferensiyaning o‘zida, Amerika inson huquqlari va majburiyatlari deklaratsiyasi ham qabul etilib, unda insonning 27 ta huquqi va 10 ta majburiyati e‘lon qilingan. Amerika davlatlari tashkiloti doirasida inson huquqlari bo‘yicha qator xalqaro huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo‘lib, ular orasida maxsus bola huquqlariga bag‘ishlangan hujjat quyidagidir: “Balog‘atga yetmagan bolalar xalqaro traffigi bo‘yicha Amerika davlatlararo konvensiyasi” (1994-1997). Bola huquqlarini himoya qilish bo‘yicha Afrika tizimi. 1963-yilda qabul qilingan Afrika birligi tashkiloti (ABT) xartiyasi dastlabki mintaqaviy shartnomalardan hisoblanadi. Afrika birligi tashkiloti xartiyasining inson huquqlariga taalluqli boshqa qoidalarida Afrika davlatlari barcha shakl va ko‘rinishdagi mustamlakachilikni tag tomiri bilan tugatishga tarafdor hamda Afrika xalqlarini rivojlantirish uchun iqtisodiy sharoitlar yaratish ishiga sodiq ekanligi ta’kidlanadi. 1981-yilda qabul qilingan va 1986-yilda kuchga kirgan Inson va xalqlar huquqlari bo‘yicha Afrika xartiyasi Muqaddimadan va 68 moddani o‘z ichiga olgan uchta qismdan iborat. Uning huquqlar va majburiyatlarga bag‘ishlangan I qismi ikkita bobga bo‘lingan bo‘lib, ularda inson va xalqlarning huquqlari (1–26-moddalar) va majburiyatlari (27–29-moddalar) bayon etilgan. Kafolatlarga bag‘ishlangan II qism to‘rtta bobdan iborat bo‘lib, ularda Afrika inson va xalqlar huquqlari komissiyasini tuzish (30–44-moddalar), mazkur Komissiyaning vakolatlari, faoliyat ko‘rsatish taomillari va tamoyillari (45–63-moddalar) ta’riflab o‘tiladi. Afrika mintaqasida inson huquqlari bo‘yicha huquqiy hujjatlarga, yana, shuningdek, Bola huquqlari va farovonligi bo‘yicha Afrika xartiyasi (1990-yilda qabul qilingan) ham kiradi. Afrika Ittifoqi (sobiq Afrika birligi tashkiloti) doirasida ham inson huquqlari bo‘yicha xalqaro shartnomalar bilan birga bola huquqlariga oid maxsus hujjat mavjud: Afrika bolalarining huquqlari va farovonligi to‘g‘risidagi konvensiya (1990-1999). 1987-yilda tashkil etilgan hamda a‘zo-davlatlar tomonidan tayinlanib, ABT davlatlari va hukumatlari boshliqlari tomonidan saylanadigan 11 a‘zodan iborat Afrika

inson va xalqlar huquqlari komissiyasining asosiy vazifasi inson va xalqlar huquqlarini rag'batlantirish hamda shu yo'nalishda tegishli normalar ishlab chiqishga qaratilgan. Komissiya davlatlardan axborotlar va boshqa xabarlar olishi hamda ko'rib chiqishi mumkin. Boshqa xabarlar jumlasiga ayrim shaxslar yoki bir guruh shaxslardan, shuningdek, bola huquqlari masalalari bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar yoki muassasalardan olinadigan xabarlar ham kiradi. Ushbu tashkilotlar xavfsizlik masalalari bilan bir qatorda inson huquqlarini himoya qilish borasida amaliy ishlarni amalga oshirmoqda. Bunday tashkilotlar faoliyati ko'proq xavfsizlik, iqtisodiyot, ijtimoiy va boshqa sohalardagi hamkorlikka qaratilgan bo'lsa-da, bola huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor beriladi. Bola huquqlari sohasidagi mintaqaviy hamkorlik masalalari yuzasidan shunday xulosa qilish mumkinki, tarixiy kelib chiqishi, madaniyati va boshqa masalalarda bir-biriga yaqin bo'lgan davlatlarning bu sohadagi hamkorligi nisbatan ko'proq samara bermoqda. Bu esa, turli mintaqalarda hamkorlikning samaradorligi ham turlicha ekanligini ko'rsatmoqda. Yevropaning bugungi kundagi integratsiyasi bu mintaqadagi inson huquqlari, shu jumladan, bola huquqlari sohasidagi muammolarni birgalikda samarali yechishga imkon bermoqda. Bunga sabab esa, barcha Yevropa davlatlarining iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, siyosiy, geografik va boshqa omillar bo'yicha ancha yaqinligidir. Ammo Osiyodagi turli iqtisodiy-ijtimoiy omillar, turli madaniy va diniy omillar bu mintaqada samarali mexanizm yaratishga to'sqinlik qilmoqda. Amerika va Afrika mintaqasining tajribasi esa bu boradagi ahvolning nisbatan mo'tadil ekanligini ko'rsatmoqda. Bu mintaqalarda zaruriy huquqiy va institutsional asos yaratilgan va davlatlar o'zaro kelishuvga kelishgan. Ammo ularda ham bu mexanizm Yevropa mexanizmi kabi samarali ishlamoqda, deyishga yetarli asos yo'q. Bugungi kunda bolalar huquqlari bilan shug'ullanuvchi xalqaro tashkilotlar faoliyati doirasida bola huquqlarini himoya qiluvchi alohida tizim shakllangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-2595913>
2. <https://lex.uz/acts/-1297315>
3. Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi. (2024). BOLALARNING HUQUQLARINI BUZGANLIK UCHUN MA'MURIY JAVOBGARLIK. *IQRO INDEXING*, 10(2), 56-58. <https://worldlyjournals.com/index.php/IFX/article/view/4784>
4. Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi. (2024). BOLALARNING HUQUQLARINI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK - BOLA HUQUQLARI KAFOLATI SIFATIDA. *IQRO INDEXING*, 10(2), 54-55. <https://worldlyjournals.com/index.php/IFX/article/view/4782>
5. Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi. (2024). ZAMONAVIY DUNYODA MEDIAMAKON XALQARO RAQOBAT VA AXBOROT MAYDONI SIFATIDA. *PEDAGOGS*, 58(4), 77–79. Retrieved from
6. Akbarjonovich M. A. AN ANALYTICAL APPROACH TO THE ELIMINATION OF CORRUPTION //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2023. – T. 11. – №. 4. – С. 2045-2047.
7. MANSUROV A. Development stages of migration from a historical point of view //News of UzMU journal. – 2024. – T. 1. – №. 1.1. 1. – С. 108-111.
8. Абдушукурова И. К., Темирова Н. Э. Борьба против торговли людьми в Узбекистане //Молодой ученый. – 2014. – №. 4. – С. 466-468.
9. Erkinovna T. N. THE DEVELOPMENT OF SOCIOLOGY AND ITS ROLE IN THE LIFE OF SOCIETY //Galaxy International Interdi